

I mellanrummen

Tvärgående kulturforskning – en inledning

ANDERS EKSTRÖM är professor i idé- och lärdomshistoria vid Uppsala universitet. Hans senast publicerade böcker är Alltings mått: Humanistisk kunskap i framtidens samhälle, tillsammans med Sverker Sörlin (Stockholm: Norstedts, 2012), samt History of Participatory Media: Politics and Publics, 1750–2000, red. tillsammans med Solveig Jülich, Frans Lundgren och Per Wisslegren (New York: Routledge, 2011).

i mitten av 1990-talet deltog jag i ett mångvetenskapligt forskningsprogram om samhällets hantering av självmord. Programmet finansierades av dåvarande Forskningsrådsnämnden och var mycket omfattande med deltagare från ovanligt många vetenskapsområden: humanister av olika skolor, kvantitativt likväl som kvalitativt orienterade samhällsvetare, medicinare och psykiatriker från stridande fraktioner och med erfarenheter av olika praktiker. Målen var högt ställda: att utveckla ett nationellt handlingsprogram för suicidprevention. Jag var ovan vid den typen av kunskapsmål, jag var ovan vid möten mellan så olikartade forskningsstilar, jag var ovan vid tanken att min egen forskning skulle kunna kommuniceras på ett meningsfullt sätt i ett så brett vetenskapligt sammanhang. Därtill var jag skeptisk till programmets biopolitiska ansatser, en kritik som förstärktes av att några av deltagarna vid våra gemensamma möten envisades med att ställa anakronistiska diagnoser på mina historiska aktörer. Ja, det betydde mycket för mig att det fanns mer erfarna och orädda gränsgångare bland humanisterna i projektet, främst bland dessa historikerna Birgitta Odén, Karin Johannisson och Arne Jarrick.

Samtidigt tycktes det självklart att ett forskningsprogram av det här slaget skulle ha en stark humanistisk och kulturvetenskaplig dimension. För om inte frågan om självmord skulle väcka ett intresse för den kulturvetenskapliga forskningens allmänna fokus på förhållandet mellan meningsproduktion och mänskliga beteenden, på de kulturella föreställningarnas handlings- och identitetsdrivande aspekter, är det svårt att se vilka teman som skulle kunna göra kulturforskningen angelägen. Lika självklart var detta en fråga som uppfordrade till en stor

och närmast programmatisk öppenhet mellan olika expertiser och erfarenheter. När jag tillät mig att lyssna till insikterna från andra vetenskapliga fält försköts också mitt sätt att arbeta med det historiska materialet i en produktiv riktning. Omvänt visade det sig också att vissa inslag i våra historiska studier kunde förskjuta förståelsen av nutida och mer praktiska erfarenheter.

Jag nämner detta som ett exempel på vad som ofta förstås med tvärvetenskapligt samarbete. Forskare med bakgrund i olika discipliner samlas kring ett gemensamt tema som ansetts tillräckligt relevant för att frigöra sådana resurser att en viss mångfald och vilja till utbyte skall uppstå. Kunskapsproduktionen förblir emellertid disciplinär, tvärgående en produktiv men begränsad inbrytning i de respektive specialiteterna. Detta har varit den vanligaste modellen för att organisera tvärvetenskapliga samarbeten, inte bara i forskningsprojekt utan även i utbildningsprogram och olika former av ämnesöverskridande institutionsbyggen och tematiska centrumbildningar. Ibland kan rentav de disciplinära identiteterna förstärkas och vara mest artikulerade i den typen av miljöer.

Men det tvärgående som i allt större utsträckning präglat den kulturvetenskapliga forskningen under de senaste decennierna har också följt andra mönster. Till exempel har det uppstått en betydande aktivitet inom en typ av forskningsfält som först fått sin särskilda dynamik av en kombination av kvalificerade ämnesingångar men som i ett senare skede utvecklats till egna specialiteter. Själv har jag till exempel arbetat med att utveckla kurser, forskningsnätverk och projekt inom områden som kulturhistoria, visuell kultur och mediehistoria. Detta är områden som kan beskrivas som institutionellt hemlösa

i så måtto att deras aktuella utveckling inte kan återföras till en eller annan disciplin. Efter en tid kan sådana områden däremot ha stabiliserats i till exempel tidsskrifter, konferenser och utbildningsprogram, samtidigt som huvuddelen av forskningen fortsätter att bedrivas inom andra institutionella ramar. Det är inte heller självklart – och definitivt ingen naturlag – att varje nytt område bör utvecklas till ett ”ämne” i ordets mer administrativa mening. Produktiviteten i själva formuleringsskedena är stor och drivs till betydande del av den speciella form av frågande som uppstår i rörelserna mellan olika institutionella sammanhang.

Under senare år har en ny och kanske också mer integrativ form av tvärgående sammanhang för humanistisk och kulturvetenskaplig forskning börjat formuleras. Jag tänker på den utveckling som leder till att universitet i flera länder gör satsningar på områden som *digital humanities*, *medical humanities* och *environmental humanities*. Inom dessa områden etableras på nytt mer fakultetsöverskridande sammanhang för kulturvetenskaplig forskning, men nu i en mer intervererande riktning. Poängen med utvecklingen inom dessa fält är inte att de gör de kulturvetenskapliga disciplinerna relevanta genom att anknyta till teman som i första hand beforskas inom andra vetenskapsområden. Istället bottenar utvecklingen i en gryende insikt om att samhällets mest angelägna problem kräver en integrativ kunskapsutveckling. Det blir under de närmaste åren spännande att se i vilken utsträckning detta också kan reformera de utbildningssammanhang som den kulturvetenskapliga och humanistiska kunskapen ingår i.

Gemensamt för alla dessa olika typer av mångvetenskapliga och mer tvärgående arbetssätt är emellertid att de – alltsedan

1980- och 1990-talens kulturella vändningar – inte varit tänkbara utan en betydande trafik av begrepp och perspektiv över disciplin- och traditionsgränserna. Kulturteorin har därför, tycks det mig, präglats av en tilltagande postdisciplinär logik, också i den meningen att produktiva begrepp och teoretiska inramningar inte bara bearbetats i mångvetenskapliga sammanhang, utan uppstått inom och knappast varit möjliga som något annat än en följd av just den typ av mångvetenskapliga områden som jag gett några exempel på. Detta innebär att den human- och kulturvetenskapliga teoriutvecklingen allt oftare kan lokaliseras till mellanrummen, till *fält* som till skillnad från *discipliner* har den egenskapen att de kan beträddas från flera olika håll.

Detta temanummer om tvärgående initiativ inom den kulturvetenskapliga forskningen och utbildningen vid svenska lärosäten har tillkommit genom ett samarbete mellan *Kulturella Perspektiv* (Umeå universitet) och ACSIS (Advanced Cultural Studies Institute of Sweden) vid Linköpings universitet. Genom en öppen inbjudan i början av hösten sökte vi korta, reflekterande artiklar om aktuella erfarenheter av att bygga nätverk, skapa forskningssamarbeten och/eller nya organisations- och utbildningsformer inom sådana fält som samlar forskare från flera olika humanistiska och samhällsvetenskapliga områden. Gensvaret var mycket positivt. I artiklarna diskuteras aktiviteter över ett

brett område av forsknings- och utbildningsinitiativ. Nya forskningsuppslag och presentationer av pågående program varvas med reflektioner över verksamheter som pågått en tid. Flera av artiklarna diskuterar också de svårigheter som kan uppstå vid gränsen dels mellan olika institutionstyper, dels mellan olika vetenskapliga rutiner.

För att skapa utrymme för ett stort antal inlägg gavs författarna strikta restriktioner i fråga om artiklarnas format. I ett par avslutande och något längre bidrag utvecklas även några av de kunskapsteoretiska och forsknings- och utbildningspolitiska frågor som angår kulturforskningens historiska och institutionella ramverk. Det är vår förhoppning att på det sättet också kunna stimulera en diskussion om hur förhållandet mellan kulturvetenskaperna, humaniora och samhällsvetenskaperna mer generellt har utvecklats och förändrats över tid.

SUMMARY

In the Interstices: Introduction

(by Anders Ekström, Guest Editor)

This introduction outlines some of the multi- and/or transdisciplinary contexts for cultural research after the cultural turn in the 1980s and 1990s. It also briefly describes the rationale behind the open call for contributions to this thematic issue of the journal, aiming for an overview of ongoing activities within the field of cultural research in Sweden.